

LBRIS

We know
books

PATRISZTIKUS KOMMENTÁR
A SZENTÍRÁSHOZ

ÓSZÖVETSÉG

I

TEREMTÉS KÖNYVE 1-11

A KÖTET SZERKESZTŐJE

ANDREW LOUTH

A MAGYAR NYELVŰ VÁLTOZAT FŐSZERKESZTŐJE

TAKÁCS LÁSZLÓ

SOROZATSZERKESZTŐ

THOMAS C. ODEN

A SOROZAT ROMÁN ÉS MAGYAR NYELVŰ KIADÁSÁNAK PROJEKTFEDELŐSE

GEORGE CLAUDIU TUȚU

A PATRISZTIKUS SZÖVEGEKET EREDETI NYELVRŐL MAGYARRA FORDÍTOTTÁK:

BOROS ISTVÁN, HAMVAS ENDRE ÁDÁM, HANULA GERGELY,

KISDI KLÁRA, NÉMETH CSABA, PAPP GYÖRGY,

PECSUK OTTÓ, TAKÁCS LÁSZLÓ

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2024

ÁLTALÁNOS BEVEZETŐ

A *Patrisztikus kommentár a Szentíráshoz* (Ancient Christian Commentary on Scripture) (a továbbiakban ACCS, magyarul PKSz) a Szentírás patrisztikus kommentárjait gyűjti egybe huszonnyolc kötetben. A patrisztikus korszak, az egyházatyák kora a Római Kelemen (95 körül) és Damaszkuszi János (645 körül–749) közötti időszakot öleli fel. A kommentár így a bibliaértelmezés hét évszázadát foglalja magába, az Újszövetség végétől a 8. század közepéig, beleértve Beda Venerabilist is.

Mint ahogy az ACCS keresési rendszerét a számítástechnikával szoros együttműködésben dolgozták ki, ezért ez a mű az exegézistörténeti kutatások fejlődő, ígéretes, technológiailag pragmatikus, teológiailag integrált kutatási módszerének egyik lehetséges modelljeként is szolgál. A sorozat ezen általános bevezetőjének célja, hogy bemutassa ezt a megközelítési módot, s egyben ismertesse módszertani előfeltételeit.

A szentírástudomány és a történettudomány régóta halogatott feladata: praktikus formában újból bemutatni a Szentírás egészéhez fűzött kora keresztény kommentárok kulcsfontosságú szövegeit. Ennek érdekében történészek, fordítók, a digitális technika szakemberei, valamint biblikus és patrisztikus tudósok működtek együtt abban a feladatban, hogy hosszú évszázadok óta először mutassák be ezeket a keresztény exegézis korai időszakából származó szövegeket. Ebben a sorozatban a korai keresztények értelmező magyarázatai, mélyreható elmélkedései, vitái, gondolatai és megállapításai sorról sorra következnek egymás után a Teremtés könyvétől a Jelenések könyvéig. A kötetben helyet kapnak továbbá az atyák által még a Szentírás részének tekintett deuterokanonikus (néha apokrifnek nevezett) írásokhoz fűzött patrisztikus kommentárok is. Ennek köszönhetően a kezünkben tartott mű egy teljeskörű klasszikus Szentírás-kommentár, amely az ókori keresztény írók műveinek modern fordításait tartalmazza válogatott formában.

Az *Ókori keresztény magyarázatok a Szentíráshoz* című sorozat hármast szolgálnak: segíteni kívánja a keresztény igehirdetés megújulását a klasszikus keresztény exegézis alapján, lehetővé szeretné tenni a Szentírás intenzívebb tanulmányozását azon laikusok számára, akik az ősegyházzal együtt kívánnak gondolkodni a kanonikus szövegről, valamint ösztönözni igyekszik a keresztény történeti, bibliai, teológiai és lelkipásztori tudományosságot, hogy még inkább elmélyedjék az ókori keresztény írók Szentírás-értelmezéseinek kutatásában.

A kötet valamennyi lapján a korai keresztény évszázadok legtekintélyesebb – általánosan elfogadott – exegétáinak legfontosabb magyarázatai kísérik a Szentírás szövegét. Ez a formai elrendezés nagyjából annak az elrendezésnek felel meg, amely a nyomtatás feltalálása

utáni Talmud-kiadásokat, illetve a könyvnyomtatás feltalálása előtti ún. *glossa ordinariák* hagyományos elrendezését követi.¹

Elfeledett keresztény szövegek újrafelfedezése

A keresztény közösségek körében ma is egyre nagyobb az igény, hogy ezeket a szövegeket pontosan megértsék és tanulmányozzák. A közelmúlt bibliatudománya annyira a felvilágosodás utáni történeti és irodalmi módszerekre összpontosította figyelmét, hogy ezt a vágyat nagyrészt figyelmen kívül hagyta és meg sem próbálta kielégíteni.

Egy patrisztikus kommentár összeállítása pusztá gondolatának évekig tartó, nyugodt érlelése és átgondolása után a Drew Egyetem meghívására 1993 novemberében Washingtonban került sor arra az első konzultációra, amelynek tárgya a vállalkozás megvalósíthatósága volt. 1994-ben, majd a következő években széleskörű tanácskozásokra került sor Rómában, Tübingenben, Oxfordban, Cambridge-ben, Athénban, Alexandriában és Isztambulban, amelyek során az exegézis történetének legkiválóbb tudósai tanácsát kérték ki. A megbeszélések kezdetén az ókeresztény kor egyháztörténete, a bibliai hermeneutika, a homiletika, az exegézis-történet, a szisztematikusan teológia és a pasztorálteológia vezető kutatói közül számos kiváló tudós vett részt a tanácskozásokon. A projekt tervezésének korai szakaszában a vezető nemzetközi szaktekinetélyek közül Sir Henry Chadwick oxfordi püspök, Kallistos Ware oxfordi, Rowan Williams monmouthi és Stephen Sykes ely-i püspökök (egykor valamennyien a patrisztika professzorai voltak Oxfordban vagy Cambridgeben), Angelo Di Berardino és Basil Studer professzorok a Római Patrisztikai Intézetből, valamint Karlfried Froehlich és Bruce M. Metzger professzorok Princetonból vettek részt az előkészületekben. Ők kivételesen nagy segítséget nyújtottak a kötet szerkesztői névsorának összeállításánál. Különösen hálásak vagyunk Bartholomaiosz konstantinápolyi ökumenikus pátriárkának és Edward Idris Cassidy bíborosnak, a Vatikánban működő Keresztény Egység Előmozdításának Pápai Tanácsa egykori munkatársának áldásukért, állandó támogatásukért és bölcs tanácsukért, amellyel a Drew Egyetem patrisztikus kommentár-projektjének kidolgozásában és előmozdításában segítségünkre voltak.

A megvalósíthatóságról folyó megbeszélések eredményeként általános egyetértés volt abban, hogy a projektre nagy szükség van. Ennek köszönhetően szokatlan buzgalom kísérte annak elindítását. Sokan voltak hajlandók részt venni benne, ami szintén erősítést jelentett, s hajlandók voltak értékes idejüket a projekt megvalósítására áldozni. Az évi három-négy kötetes tempó mellett a kommentár az ezredforduló első évtizedében készült el.

¹ A Talmud tanulmányozói és kutatói könnyen felismerik ezt a szervezőerőt. A Talmud rabbinikus érvek, vicák, valamint a Misnához, a Biblia utáni első zsidó törvénykönyvhöz, valamint a Gemarához írt magyarázatok gyűjteménye. A Talmud tanulmányozása a célja és eredménye**. A Talmudban minden olyan téma érdemes a megfontolásra és az értelmezésre, amely a Tórával kapcsolatos. Amint a Talmud a kinyilatkoztatott Szentírásból eredő zsidó bölcsesség hatalmas tárháza, az atyák írásai éppúgy a kinyilatkoztatott Szentírásból eredő keresztény bölcsesség tárháza. A Talmud nagyrészt ugyanaból az időszakból származik, mint az ókeresztény patrisztikus írók művei, s gyakran él rokon értelmezési módszerekkel. A Talmudban a Misna szövegeit a késő júdeai hagyomány legfontosabb egymással egybehangzó kommentátoraitól vett idézetei kísérik. Maga a Talmud legkorábbi kiadott változatainak formátuma a korai kéziratos modellt, a középkori *glossa ordinaria* mintáját követte. Ebben az ókeresztény magyarázatokat a szentírási szövegek köré csoportosították. Ezért az ACCS a *katéna* és a *glossa ordinaria* korai hagyományával való rokonságát és velük szembeni adósságát éppúgy elismeri, mint a rabbinikus exegézis hagyományával szemben, amely együtt fejlődött a korai keresztény szentírási tanulmányokkal.

Ez a sorozat egyértelműen gyakorlati homiletikai és áhítati útmutatóként szolgál a bibliai szövegek klasszikus keresztény olvasatainak legkorábbi rétegeihez. Rövid összefoglalása szeretne lenni a legkorábbi keresztény értelmezőknek a Septuaginta, a korai latin Ószövetségi Szentírás és az Újszövetség szövegeihez fűzött magyarázatainak. Ezért jelen munka nem modern mércével mért kommentár, hanem egy olyan magyarázat gyűjtemény, amely azoknak a mércéje szerint készült, akik előfutárai és megalapozói voltak a modern kommentároknak.

Számos fontos és hasznos kortárs tudományos munka folyik, ami nagyban hozzájárul a klasszikus keresztény szövegek újra felfedezéséhez. Ezek közül kiemelkednek az angol nyelvű *Fathers of the Church* (Catholic University of America), az *Ancient Christian Writers* (Paulist Press), a *Cistercian Studies* (Cistercian Publications), a *The Church's Bible* (Eerdmans), a *Message of the Fathers of the Church* (Michael Glazier, Liturgical Press) és a *Texts and Studies* (Cambridge) sorozatok. Más nyelveken is hasonló törekvésekkel találkozunk: *Sources Chrétiennes* (kiváló francia patrisztikus könyvsorozat, amely az eredeti szövegek kivül francia nyelvű fordítást is tartalmaz), *Corpus Christianorum* (*Series Graeca and Latina*), *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium* és *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*. A német nyelvű kiadványok közül kiemelendő a *Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur*, *Die griechischen christlichen Schriftsteller*, továbbá a *Patrologia Orientalis*, *Patrologia Syriaca*, *Bibliotheca patristica*, *Les Pères dans la foi*, *Collana di Testi Patristici*, *Lecture cristiane delle origini*, *Lecture cristiane del primo millennio*, *Cultura cristiana antica*, *Thesaurus Linguae Latinae*, *Thesaurus Linguae Graecae* sorozatok, magyarul az *Ókeresztény Írók*, majd *Ókori Keresztény Írók* könyvsorozat, valamint a *Cetedoc* CD-gyűjtemény, amely a *Corpus Christianorum* kötetait kínálja digitális formában. Az PKSz valamennyi említett sorozat eredményére épít, elsősorban és szerényen mégis a patrisztikus bibliai bölcsességnek a mai igehirdetés és a laikus lelki képzés számára való újrafelfedezésére összpontosít.

Digitális kutatási eszközök és eredmények

A kötet szerkesztőit a Drew Egyetem digitális kutatócsoportja támogatta, amely a görög és latin nyelvű patrisztikus korpuszokon végzett átfogó keresésekkel azonosította a klasszikus szöveghelyeket. Az eredeti szövegeket a *Thesaurus Linguae Graecae* (TLG) digitalizált görög adatbázisából, a *Centre de traitement électronique des documents* (Université catholique de Louvain) által készített *Corpus Christianorum* elektronikus *Cetedoc* kiadásából, a Chadwyck-Healey-féle *Patrologia Latina* adatbázisból (Migne) és a *Packard Humanities Institute* latin adatbázisából gyűjtötték össze. Használták továbbá az *Early Church Fathers* CD-ROM kereshető változatát, amelynek létrehozásakor a Drew University projektje az Electronic Bible Society-vel együtt annak egyik első támogatója volt.

A hatalmas mennyiségű görög és latin szöveganyagból a kötet szerkesztők különféle módokon válogattak.² Ily módon a projektiroda minden egyes kötet szerkesztőnek³ jelentős

² A latin és görög adatbázisokat áttekintése után a szerkesztőség kopt, szír és örmény szakértőitől azt kértük, hogy válasszanak a hasonló forrásokból, az ókori kereszténység rendelkezésünkre álló teljes exegetikai hagyományából, megtartva a megfelelő egyensúlyt a megszabott időkereten belül. Mindezekhez hozzákapcsoltuk a már angol fordításban fellelhető anyagot.

³ Kivéve azokat a szerkesztőket, akik inkább saját maguk végezték a keresést.

menyiségű görög és latin glosszát, magyarázatot, megjegyzést és kommentárt juttatott el a Szentírás szövegének minden egyes verséhez vagy perikópájához.⁴ Ennek a szövegtörzshoz csak egy kis hányada felelt meg valóban a kiválasztási szempontoknak, ez azonban teljesen természetes azok számára, akik katénát, vagy bármilyen más, általános használatra szánt kompendiumot kívánnak összeállítani. A cél elsősorban a tömörség és lényegre törő takarékoság volt, nem a kritikai magyarázó részletekbe való belemerülés.

A kutatócsoport az említett adatbázisokban végzett boolean kulcsszó- és kifejezéskezesítés segítségével azonosította a korai keresztény írók azon görög és latin nyelvű szövegeit, amelyek egy-egy meghatározott szentírási szöveghelyre utalnak. Ahol a régi latin szövegek vagy a tárgyalt görög szövegek esetében szövegváltozatok fordulnak elő, ott kulcsszavas kereséseket hajtottunk végre a megfelelő vagy várható szövegváltozatokkal, beleértve az utalásokat és a párhuzamos helyeket is. E sorok írásakor a Drew Egyetem ACCS kutatói már elvégezték e bonyolult és lenyűgözően hatékony számítógépes keresések nagy részét, ami a számítástechnika megjelenése előtt elképzelhetetlen lett volna.

E digitális források alkalmazása nem várt előnyökkel járt: hatalmas adatbázis, korábban a katénák szempontjából figyelmen kívül hagyott szövegrészekhez fűzött megjegyzések, az emberi erőforrások hatékony és költséghatékony felhasználása, valamint roppant mennyiségű potenciális olyan szöveganyag, amely kiváló eszköz lehet az exegézis történetének jövőbeli tanulmányozásához. Mindezek nagy részét Joel Scandrett, Michael Glerup és Joel Elowsky vezetésével rendkívül tehetséges végzős hallgatók végezték. A digitális keresési és tárolási technikák feltalálása előtt aligha jöhetett volna létre ez a sorozat, ahhoz ugyanis, hogy a digitális korszak előtt egy ilyen hatalmas vállalkozás létrejöjjön, egész sereg kutatóra lett volna szükség, akik a világ sok-sok könyvtárában szorgalmasan olvasnak és jegyzetelnek.

A Szentírás jövőbeli olvasói egyre inkább a számítógépes technológia új formáival és interaktív hipertext-formátumokkal fognak dolgozni, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy gyorsan és részletesebben keressék az ókeresztény íróknál található gondolatokat, szövegeket, témákat és kifejezéseket. Az ACCS példát kínál arra, hogy mindez miként valósulhat meg. A Drew Egyetem az ACCS-t egy lehetséges kutatási mintának és kutatási eredménynek is tartja. Reméljük, hogy ezt a hagyományos könyv formájú nyomtatott sorozatot idővel nagyobb, kereshető, digitalizált változat egészíti majd ki valamilyen tárolt memóriájú hipertext formátumban. A történeti tudományosság és a teológiai tanulmányok jövőbeli igényeinek kiszolgálása reményében továbbra is együttműködünk számítógépes kutatásokat és fejlesztéseket végző csoportokkal.

A szövegtörzs rendkívüli mérete

Ma már tudjuk, hogy a Szentírásnak gyakorlatilag nincs olyan részlete, amelyről az ókori keresztény íróknak ne lett volna csekély vagy teljesen haszontalan vagy nagyon is jelen-

⁴ A TLG-re és a Cetedoc-ra a következő okokból hivatkozunk gyakrabban, mint a Migne-re vagy más nyomtatott görög vagy latin nyelvű forrásokra: (1) a szövegek gyorsabban és könnyebben elérhetők digitálisan, egy helyen; (2) a szövegek megbízhatóbbak és jobb kritikai kiadás alapján kerültek bele ezekbe a digitális szövegtörzsekbe; (3) úgy gondoljuk, hogy a jövőben ezek a digitális szövegek sokkal szélesebb körben lesznek elérhetők mind a kezdők, mind a szakemberek számára; (4) a rövid válogatások könnyen letölthetők; és (5) az egyes szövegek kontextusa az érdeklődő olvasó számára könnyebben vizsgálható.

tésgazdag mondanivalója. Sokan közülük mély átérzéssel és alapos elmélyedéssel tanulmányozták a Bibliát. Az egyik szövegrészletet összehasonlították a másikkal, s igen gyakran hatalmas mennyiségű szöveget fejből is tudtak belőle. A hagyományos protestáns szentírási kánon mind a hatvanhat könyvének minden egyes fejezetét feldolgozták az ókori keresztény szerzők rendszeres vagy alkalmi exegetikai vagy homiletikai szempontból. Ez a sorozat a zsidó kánonban nem szereplő (gyakran apokrif vagy deuterokanonikus írásoknak nevezett), de az ókori görög Bibliában (a Septuagintában) szereplő szövegek ókori keresztény kommentárjait is tartalmazza. Bár ezek a szövegek nem teljesen azonosak a különféle hagyományokban, egyes könyvei továbbra is részei maradtak a római katolikus és ortodox kánonnak.

Míg a Biblia egyes könyveihez bőségesen találni olyan ókeresztény kommentárokat, amelyek versről versre magyarázzák a szöveg jelentését (nevezetesen a *Teremtés könyve*, a *Zsoltárok könyve*, az *Énekek éneke*, *Izajás könyve*, *Máté és János evangéliuma*, valamint a *Rómaiaknak írt levél*), addig más könyvekhez nem készült rendszeres kommentár az ókeresztény korban. Kutatásunkat éppen ezért nem korlátoztuk ezekre a rendszeres kommentárokra, hanem valamennyi patrisztikus irodalmi forrásban kerestünk az egyes szentírási szövegekhez kapcsolódó megjegyzéseket, analógiákat, keresztutalásokat és hivatkozásokat. Számos olyan fontos megállapítást találtunk ezekben a homíliákban, levelekben, költeményekben, himnuszokban, elmélkedésekben és értekezésekben, amelyeket nem szabad önkényesen kizárni a kánonból. Tömör, lényegretörő, éles megfigyelésre valló és megindító részeket válogattunk a rendszeres, sorról sorra magyarázatokat adó kommentárokból (olyan szerzőktől, mint Órigenész, Alexandriai Kürillosz, Küroszi Theodorótosz, Aranyszájú János, Jeromos, Ágoston és Beda), valamint az egyéb irodalmi műfajokból. A kötet szerkesztői az így összeállt szövegkorpusz bőséges tárházából az ókori keresztény írók egy-egy bibliai szakaszra vonatkozó legjobb, legbölcsebb és legreprezentatívabb megfigyeléseit és gondolatait válogatták ki.

Kinek készült ez a szöveggyűjtemény?

Ezt a sorozatot elsősorban olyan, a Szentírást rendszeresen tanulmányozó, nem szakmabeliekből álló, laikus olvasóközönség számára válogattuk és rendeztük össze, akik komolyan szeretnék, ha a szöveggel kapcsolatos klasszikus keresztény gondolatok és megállapítások könnyen hozzáférhetőek lennének számukra. A Szentírást olykor nagyon eltérő kulturális közegben élő mai olvasói rendre megkérdezik, hogyan ragadhatnák meg a szent szövegek értelmét az ókori egyház nagy elméinek útmutatásai alapján.

Figyelmünk ilyen összpontosítása során eltökélt szándékunk volt ugyanakkor, hogy ne hanyagoljuk el azokat a szigorú követelményeket és tudományos igényeket, amelyeket a tudós olvasóközönség támaszt egy ilyen vállalkozással szemben, mivel számukra is csak korlátozottan állnak rendelkezésre a keresztény exegézisnek ezek a forrásai. Szándékunk szerint ez a sorozat, amely egy olyan nyelven közli ezeket a szövegeket, amelyet a világ lakosságának fele beszél vagy ért (itt az angol nyelvre gondolunk), hathatósan fogja szolgálni az egész világon az interkulturális kutatásokat és ki fogja elégíteni a keresztény exegézis

iránti érdeklődést. Minden bizonnyal fontos és alapvető forráskiadvány lesz, amely közelebb viszi olvasóját a nyugati civilizációhoz.

Sokszínű célközönségünk (laikusok, lelkipásztorok, kutatók) sokkal szélesebb, mint a patrisztika tudományának rendkívül speciális tudományos területének szakértői. E szöveggyűjtemény nem kizárólag azoknak a tudósoknak szól, akik a filológiával, befogadás- és értelmezéstörténettel vagy történeti-kritikai kérdésekkel foglalkoznak, noha ezek a szövegek a szakemberek számára is alapvető fontosságúak, de az ACCS szerkesztői elsősorban nem rájuk gondoltak. Munkánk inkább lelkipásztoroknak szól, s általánosabban a laikus közönségnek, akik az ősegyházzal együtt szeretnének elmélkedni és meditálni az egyes szentírási szövegek egyszerű értelméről, teológiai bölcsességéről, valamint erkölcsi és lelki jelentéséről.

Indokolt és jogos, de eltérő, és éppen ezért egymással versengő elképzelések léteznek arra vonatkozóan, miként is kellene egy ilyen patrisztikus kommentárt megvalósítani. Ezen elképzelések mindegyikét alaposan mérlegeltük. Tiszteletben tartva az alternatív elképzeléseket, meggyőző okok szólnak amellett, hogy a Drew Egyetem tervét a gyakorlati használhatóság szempontjából fogalmazzuk meg, hiszen ez a szöveggyűjtemény elsősorban a tájékozott laikus olvasóknak, tágabb értelemben pedig a protestáns, katolikus és ortodox egyházak lelkipásztorainak szól. Elsősorban nem a patrisztika kutatóira gondoltunk tehát, bár szívesen fogadjuk a módszereinkkel kapcsolatos kritikai megjegyzéseiket. Ha sikerül a laikus és lelkipásztor olvasókat praktikusán és jól szolgálni, akkor arra számítunk, hogy az egyetemek és főiskolák bibliai, hermeneutikai, egyháztörténeti, teológiatörténeti és homiletikai kurzusain is haszonnal fogják forgatni ezeket a köteteket, hiszen ezek szöveganyaga egyébként csak nehezen hozzáférhető.

Sorozatunk arra törekszik, hogy a keresztény laikusok számára azt kínálja, amit a Talmud és a Midrás már régóta kínál a zsidó olvasóknak. Ezek a fontos források a közművelődési könyvtárak mellett számos gyülekezet, lelkész, tanár és laikus könyvgyűjteményének kötelező részei. Szándékunk, és a kiadó is elkötelezett emellett, hogy a teljes sorozat még sok éven át hozzáférhető legyen nyomtatásban, és kedvező áron kínáljuk az olvasóközönségnek. A katolikus, protestáns és ortodox hívők körében egyre inkább tudatosul, hogy a létfontosságú szentírási igehirdetésnek és tanításnak égető szüksége van egy olyan mélyebb alapra, amely túlmutat azokon a történeti-kritikai irányzatokon, amelyek korunkban eluralkodtak és időnként háttérbe szorították a biblikus tanulmányokat. Az ima és a szolgálat megújuló vallási közösségei (válsághelyzeti tanácsadás, közösségi-tanácsadó szolgálatok, lelkigyakorlatok, kolostorok, gyászfeldolgozásban való segítség, lelki támogatás stb.) az elmélkedés és a lelki formálódás érdekében erősen vonzódnak és kötődnek ezekhez a bibliai és patrisztikus forrásokhoz. Ezek a közösségek a lelki formálódás elsődleges forrásszövegeit igénylik, amelyeket hozzáférhető formában, megbízható tudományos alapokon nyugvó és a gyakorlati használatra is alkalmas módon tárnak eléjük.

A katéna-hagyomány korábbi hiteltelenedése

Hálatalten valljuk be közeli rokonságunkat és adósságunkat a *katéna* és a *glossa ordinaria* korai hagyományának szellemiségével és irodalmi formájával: ezek az értelmezési for-

elbizonytalanodás tapasztalható. Mindkét lelkesítő és ösztönző erő megtalálható a római, a keleti és a protestáns egyházak laikus olvasóinak körében.

Az egyes kötetek végén található kronológia és életrajzi vázlatok segítségével az olvasók időben és térben is megtalálhatják az adott perikópa exegézisében meglévő értelmezéseket. Egy adott bibliai szakasz értelmezési láncai (*catenae*) így bepillantást engednek egy konkrét szöveg értelmezésének történetébe. Ennek a gyakorlatnak mind a keleti, mind a nyugati patrisztikus és középkori exegézisben tiszteletre méltó előzményei vannak, de a protestáns egyházak gyakorlatában is találkozunk velük.

Ökumenikus szándék és közösség

Az a felismerés, hogy szükség van az atyák bölcsességére, valamennyi keresztény közösségre jellemző, ami a különféle keresztény egyházakhoz tartozó kutatók és tudósok együttműködését tette szükségessé a vállalt feladat tisztességes és kiegyensúlyozott elvégzése érdekében. Ennek köszönhetően az ACCS fontos ökumenikus vállalkozás is.

Ez a könyvsorozat a szöveggyűjtemény égisze alatt egyesíti azokat a keresztényeket, akik az eltérő és olykor egymással versengő felekezeti elköteleződés miatt hosszú időn át távol álltak egymástól. Akár egy ernyő alá, úgy gyűltek egybe ennek a vállalkozásnak a sikere érdekében hagyományörző protestánsok és keleti ortodoxok, baptisták és római katolikusok, reformátusok, az örmény apostoli egyházhoz tartozók és karizmatikus közösségek hívei, anglikánok és pünkösdisták, egyházi előljárók és egyszerű hívek, premodern tradicionalisták és posztmodern klasszicisták.

Hogyan lehetséges, hogy a különféle keresztény felekezethez tartozók képesek ösztönzést és közös hitet találni ezekben a szövegekben? Miért tűnnek eredendően ökumenikusak ezek a szövegek, s miért sugallnak egyetemességet? Mert a különféle keresztény hagyományok mindegyike azonos joggal hivatkozhat a keresztény exegézis korai történetére. A különféle hagyományok hívei minden további nélkül találkozhatnak, hogy együtt tanulmányozzák ezeket a mindannyiuk számára közös szövegeket. E klasszikus szövegek döntő módon formáltak és alakították az exegézis egész későbbi történetét. A protestánsoknak is joguk van az atyákhoz. Athanasziosz nem kizárólag a koptoké, és Augustinus sem csupán az észak-afrikaiaké. Ezek a hatalmas szellemek valamennyien az egész egyház közös tulajdonát képezik. Az ortodoxoknak nincs kizárólagos joga Baszileioszhoz, és a rómaiaknak sincs kizárólagos joguk Nagy Gergely pápához. A keresztények mindenhol ugyanolyan mértékben tartanak igényt erre a gazdagságra, erre a kincsre. Most fedezik fel őket és most pillantják meg Krisztus testében való egységüket.

Ez a projekt az ókori keresztény irodalom és az ókeresztény exegézis történetének sokféle keresztény hagyományból érkező, vezető kutatóit hívta meg, hogy legyenek az egyes kötetek szerkesztői. A keleti ortodox résztvevők közé tartozik Andrew Louth, az angliai Durham Egyetem professzora és George Dragas, a massachusettsi Brookline-i Szent Kereszt (görög ortodox) Teológiai Iskola professzora. A római katolikus tudósokat képviseli Mark Sheridan bencés tudós a római San Anselmo Egyetemről, Joseph Lienhard jezsuita a New York-i Fordham Egyetemről, Francis Martin ciszterci atya az Amerikai Katolikus Egyetemről, Alberto Ferreira a Seattle Pacific Egyetemről, valamint Sever Voicu a

kelet-európai (román) unitus katolikus egyházból, aki a római Augustinianum Patrisztikus Intézetben tanít. Az Újszövetség-sorozatot a Mátéről szóló kötet nyitja meg, amelyet az exegézis történetének elismert katolikus szaktekintélye, Manlio Simonetti, a Római Egyetem professzorának köszöntője vezet be. Az anglikán közösséghez tartozó szerzők között van Mark Edwards (Oxford), Kenneth Stevenson püspök (Fareham, Hampshire, Anglia), J. Robert Wright (New York), Anders Bergquist (St. Albans), Peter Gorday (Atlanta) és Gerald Bray (Cambridge, Anglia és Birmingham, Alabama). A lutheránusok közül Quentin Wesselschmidt (St. Louis), Philip Krey és Eric Heen (Philadelphia), valamint Arthur Just, William Weinrich és Dean O. Wenthe (mindannyian Ft. Wayne, Indiana) részesei ennek a közös vállalkozásnak. A neves protestáns református, baptista és más evangélikus tudósok közül John Sailhamer és Steven McKinion (Wake Forest, Észak-Karolina), Craig Blaising és Carmen Hardin (Louisville, Kentucky), Christopher Hall (St. Davids, Pennsylvania), General Introduction xix J. Ligon Duncan III (Jackson, Mississippi), Thomas McCullough (Danville, Kentucky), John R. Franke (Hatfield, Pennsylvania) és Mark Elliott (Hope University Liverpool) működnek közre.

A nemzetközi szerkesztőcsoport kiválasztásának egyik fő szempontja volt, hogy a résztvevők összetétele tükrözze ezt az ökumenikus gazdagságot. Kiválasztásuk és felkérésük alapja nemcsak az volt, hogy szakértői a bibliatudományok és alkalmasak arra, hogy megfelelően válogassák össze azokat a szövegeket, amelyek a legjobban közvetítik a korai keresztény exegézis közös hagyományát, hanem biztosítékot is jelentettek arra, hogy egyetlen fontos szólam sem marad majd ki a nagy egészből. Amennyire csak lehetséges volt, igyekeztek kiválasztani azokat a kommentárokat, amelyek a Kelet és a Nyugat egyházai számára a legszélesebb körben nevezhetők elfogadottnak. Ez nem jelenti és nem sugallja azt, hogy az ókeresztény szerzők közt egyetértés lenne. E válogatások olvasásakor azonnal láthatóvá válik, hogy az ortodoxia határain belül – vagyis az egyetemesen elfogadott tanítás határozott tagadását kivéve – egy-egy szöveghelyről vagy gondolatról sokféle nézet megfogalmazható, s az is világos lesz mindenki számára, hogy az eltérő nézeteket erősen befolyásolhatja a társadalmi környezet és kontextus gazdag változatossága.

A Drew University által felügyelt projekt igyekezett odafigyelni arra, hogy kiket bíz meg a kötetek szerkesztésével. Világ színvonalú tudósokat kerestünk, olyanokat, akik a nemzetközi biblikus és patrisztikus stúdiumok kiemelkedő művelői, és járatosak az exegézis történetében. Nem csalódtunk. Sokszínű szerkesztőcsapatot hívtuk segítségül, és ez a csapat jól megjeleníti azt a közösséget, amelyet a kereszténység legfőbb felekezetei alkotnak világszerte. A szerkesztők mindvégig következetesen törekedtek arra, hogy minőségi munkát végezzenek. Mint a legtöbb ilyen jellegű projekt esetében, a szerkesztés elveit és módszereit mi is folyamatosan finomítjuk és pontosítjuk, s mindezt megjelenítjük a szerkesztési folyamatban.

A teológiai érvelés tiszteletben tartása

Mivel jelen sorozat az istentiszteleti közösséget kívánja szolgálni, ezért a szerkesztői válogatás alapjául fenntartás nélkül elfogadja az ökumenikusnak nevezhető alapokat: a történelemben végbemenő kinyilatkoztatást, a Szentháromságot, az isteni gondviselésnek a